
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2021

ΜΑΘΗΜΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΩΡΑ ΑΝΑΡΤΗΣΗΣ

12:50

φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ- ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΞΕΤΑΣΗΣ:

16 / 06 / 2021

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

A1. α.

1. **Σωστό:** «πολιτικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἥς μέρος πολεμική»
2. **Σωστό :** «Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν»
3. **Λάθος :** «εἷς ἔχων ἰατρικήν πολλοῖς ἰκανός ἰδιώταις και οἱ ἄλλοι δημιουργοί»

A1. β.

1. Η αντωνυμία «αὐτῶν» : αναφέρεται στη λέξη «τῶν θηρίων»
2. Το επίρρημα «οὕτω» αναφέρεται στη φράση: «πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται»

B1.

Ο Δίας, ως πατέρας των θεών και των ανθρώπων, βλέποντας ότι το ανθρώπινο γένος απειλείται με αφανισμό παρεμβαίνει για δεύτερη φορά για να σώσει τους ανθρώπους και στέλνει τον Ερμή για να μοιράσει δύο σημαντικά δώρα σε όλους ανεξαιρέτως, την αἰδῶ και τη δίκη, συστατικά στοιχεία της πολιτικής αρετής, ώστε να είναι εφικτός ο συλλογικός βίος.

Συγκεκριμένα η αἰδῶς ορίζεται ως το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, όλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά). Σε ένα λεξικό με τον τίτλο Ὅροι, το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η αἰδῶς ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετῶν αἰδῶς και δίκη ισοδυναμεί με

το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του.

Η *δίκη* από την άλλη πλευρά δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία: δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Κάθε πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης, που είναι καθολικές και συνιστούν παράγωγα της εξέλιξης τόσο της ηθικής συνείδησης, όσο και του πολιτισμού που την εκφράζει και την κατευθύνει. Από αυτές πηγάζει η πολιτική αρετή και με αυτές εξασφαλίζεται η αξιοπρέπεια του ανθρώπου, εμποδώνεται η πολιτική ενότητα και η κοινωνική αρμονία. Αυτά τα δύο συναισθήματα εξασφαλίζουν την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, τον εμποδίζουν να σκέφτεται εγωιστικά, μισαλλόδοξα και ατομικιστικά. Μέσω αυτών αμβλύνονται οι διαφορές των ανθρώπων και χαλιναγωγούνται τα αρνητικά γνωρίσματα, όπως η ιδιοτέλεια, η ανειλικρίνεια, η απληστία, η ανηθικότητα και η ανευθυνότητα. Η ύπαρξη ηθικών νόμων και ο σεβασμός σε αυτούς (*αιδώς*) είναι εσωτερικευμένος και δρα ανεξάρτητα από τον φόβο της ποινής. Έτσι, ο σεβασμός εξασφαλίζει την ύπαρξη των ηθών, των κοινωνικών θεσμών και των ηθικών αρχών. Ακόμη, η υπακοή στους πολιτειακούς νόμους (*δίκη*) αναστέλλει τη διάθεση του ατόμου για αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι νόμοι, ως έκφραση της λεπτής ισορροπίας μεταξύ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, προσωποποιούν το συναίσθημα της δικαιοσύνης, που είναι έμφυτο στον άνθρωπο.

Η αναφορά στην αιδώ και τη δίκη, δύο εννοιών που ο άνθρωπος τις μαθαίνει, διδάσκεται το περιεχόμενό τους ενισχύει την άποψη ότι οι ανθρώπινες κοινωνίες είναι *νόμω* δημιουργήματα.

α. Οι ανάγκες της επιβίωσης ωθούν τους ανθρώπους να οργανωθούν κοινωνικά.

β. Η έλλειψη της *αιδούς* και της *δίκης* οδηγεί τους ανθρώπους σε αδυναμία λειτουργίας μιας κοινωνίας, γεγονός που επιφέρει ως θεϊκό δώρο την αιδώ και τη δίκη.

γ. Ο άνθρωπος δεν διαθέτει την αιδώ και τη δίκη *φύσει*. Διδάσκεται το περιεχόμενό τους και μαθαίνει τη λειτουργία τους.

δ. Το τι διδάσκεται, όμως, κάθε φορά είναι «σχετικό», προϊόν της ιστορικής συγκυρίας, εξαρτάται από τα κοινωνικώς κρατούντα (ήθη, έθιμα, νόμους, κοινή γνώμη, νοοτροπίες, στερεότυπα).

ε. Το περιεχόμενο, λοιπόν, των δύο αυτών βασικών εννοιών εξελίσσεται και αναπροσαρμόζεται.

Επομένως, το περιεχόμενο των εννοιών της *αιδούς* και της *δίκης* συσχετιζόμενο με τον νόμο είναι κάθε φορά διαπραγματεύσιμο και επαναπροσδιορίσιμο.

Οι έννοιες της αιδούς και της δίκης συσχετιζόμενες με τον μύθο

Ο Δίας προσφέρει αυτές τις δύο αρετές στον άνθρωπο ως δώρα για να σώσει από τον αφανισμό το μοναδικό ον που διαθέτει θεοῦ συγγένεια. Πίσω, όμως, από το μυθικό περίβλημα διαφαίνεται η εμπειρική προέλευση αυτών των αρετών και η παγίωσή τους με τη συνήθεια. Προβάλλεται, λοιπόν, μια ανιούσα αντίληψη: ο άνθρωπος στις απαρχές της ζωής του δεν διέφερε από τα άγρια θηρία, αφού η πολιτική αρετή δεν του δόθηκε από τη φύση και εξαρχής. Έπρεπε να την ανακαλύψει ο ίδιος. Αποτελεί,

επομένως, ένα δημιούργημα της εξέλιξης και η αιδώς και η δίκη είναι μία ακόμη από τις κατακτήσεις του κοινωνικού ανθρώπου. Μόνο όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις έννοιες αυτές, που προβάλλονται ως αιτήματα της ηθικής, η οργάνωση της πολιτικής κοινωνίας θα στηρίζεται σε αυτές. Χαρακτηριστικό είναι ακόμη το γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν αποκτά από τον Δία την πολιτική αρετή καθεαυτή, αλλά τα συστατικά στοιχεία αυτής.

Εκλογίκευση της χορήγησης του Δία: ανάπτυξη από τους ίδιους τους ανθρώπους των παραπάνω ιδιοτήτων χάρη στην αξιοποίηση του έμφυτου χαρίσματος της νοημοσύνης και της οδυνηρής εμπειρίας του παρελθόντος.

Η λειτουργία της αιδούς και της δίκης αποτυπώνεται στη φράση *ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί*. Έτσι καταδεικνύεται η σημασία των δύο εννοιών στη συγκρότηση καιστη λειτουργία των πολιτικών κοινωνιών αφού με τη συμβολή τους εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η ισορροπία, η ευταξία και αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού.

Συγκεκριμένα, η αιδώς συνδέεται με τη φράση «πόλεων κόσμοι», είναι δηλαδή αναγκαία για την αρμονική συνύπαρξη των πολιτών και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους. Μ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων που λειτουργούν διαλυτικά για τις κοινωνίες (κόσμοι).

Η δίκη παραπέμπει στη φράση *πόλεων δεσμοί*, δηλαδή σε εφαρμογή κανόνων δικαίου για την κατοχύρωση της νομιμότητας. Οι πολίτες, δηλαδή, υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, για να επιτυγχάνεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας (*δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί*). Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές τις αρχές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών ενισχύει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία εξασφαλίζοντας ισορροπία στις σχέσεις τους.

B2.

Ο μύθος του Πρωταγόρα ολοκληρώνεται με τον Δία να στέλνει τον Ερμή, τον αγγελιοφόρο των θεών, να μοιράσει τα δύο δώρα του στους ανθρώπους και ο Ερμής προβληματίζεται ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα τα μοιράσει.

Ο Δίας επισείει τη θανατική ποινή σ' εκείνον που δε θα είναι σε θέση να έχει μερίδιο στην αιδώ και στη δίκη, που δε θα μπορεί ή δε θα θέλει να ενταχτεί στο κοινωνικό σύστημα* και υπογραμμίζει την αυστηρότητα του νόμου τονίζοντας ότι ο ίδιος είναι εκείνος που τον επιβάλλει (*παρ' ἐμοῦ*) και προσθέτοντας μία παρομοίωση: όποιος δε θα έχει μερίδιο θα μοιάζει με αρρώστια της πόλης, θα είναι επικίνδυνος γι' αυτή και θα πρέπει να θανατωθεί για την εξυγίανσή της. Ο Δίας ζητά το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτη σκληρότητα επιβάλλοντας τη θανατική ποινή σε όποιον δεν συμμορφώνεται στις εντολές του (χρήση του τελικού απαρεμφάτου «κτείνειν», ως επεξήγηση στο «νόμον»). Είναι λοιπόν απόλυτη η θέση του Δία: όλοι, χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση, πρέπει να συμμετέχουν στην αιδώ και στη δίκη· διαφορετικά, δεν είναι δυνατό να

υπάρξουν πόλεις. Και με αυτή τη σκληρή εντολή κλείνει ο μύθος: και νόμον γε θές παρ' ἐμοῦ τον μη δυνάμενον αἰδοῦς καί δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.

Εκτός από τη χρήση του απαρεμφάτου «κτείνειν» οι γλωσσικές επιλογές με τις οποίες παρουσιάζεται η εντολή του Δία είναι οι εξής:

Η παρομοίωση με αρρώστια της πόλης όποιου δεν συμμετέχει στην πολιτική αρετή («ὡς νόσον πόλεως») φανερώνει ότι ένας τέτοιος άνθρωπος αποτελεί κίνδυνο και, αν διαταράσσει την τάξη και την ισορροπία του συνόλου, θα πρέπει να θανατωθεί. Παρουσιάζεται, δηλαδή, η πόλη σαν ένας ζωντανός οργανισμός που αν μολυνθεί ένα από τα μέλη του, κινδυνεύει ολόκληρος να νοσήσει. Όσοι, δηλαδή, δεν έχουν συνείδηση των αξιών της αἰδοῦς και της δίκης αποτελούν νοσηρά στοιχεία της πόλης που έχει δικαίωμα να τους τιμωρήσει, αφού πρώτα θα έχει χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα, για να τους αλλάξει.

Επιπλέον, θέλοντας ο Δίας να δικαιολογήσει την αυστηρότητα του νόμου του επισημαίνει ότι η αιδώς και η δίκη πρέπει να μοιραστούν σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, κάτι που δηλώνεται και με την επανάληψη του επιθέτου πᾶς (πάντας – πάντες).

Καταλήγοντας, με τη χρήση των προστακτικών «μετεχόντων» και «θές» ο Δίας ζητά το απόλυτο και το απαιτεί με αμείλικτο τρόπο και σκληρότητα, χρησιμοποιώντας την αντίστοιχη έγκλιση.

Επιπλέον γλωσσικές επιλογές:

Με τον εμπρόθετο επιρρηματικό προσδιορισμό της προέλευσης «παρ' ἐμοῦ» τονίζει ο Δίας την προσωπική του επέμβαση και ευθύνη για την επιλογή του συγκεκριμένου νόμου, και επομένως και την μη δυνατότητα ανυπακοής από την πλευρά των ανθρώπων.

Επιπρόσθετα, με την αναφορικοῦποθετική μετοχή «τὸν μὴ δυνάμενον» τονίζεται η αναγκαιότητα ύπαρξης και επιβολής του συγκεκριμένου νόμου, καθώς η «αἰδώς» και η «δίκη» δόθηκαν στον άνθρωπο ως φυσική προδιάθεση. Άρα, κάποιοι άνθρωποι δεν θα έχουν προσπαθήσει να καλλιεργήσουν την πολιτική αρετή και τελικά δε θα την αποκτήσουν, με άμεσο αποτέλεσμα την επιβολή της θανατικής ποινής.

Ακόμη, με την αντίθεση «πάντες» και «ὀλίγοι» τονίζεται η αναγκαιότητα της καθολικότητας της πολιτικής αρετής («πάντες μετεχόντων»), καθώς αν λίγοι μετέχουν στην «αἰδῶ» και στη «δίκη» δεν θα μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες, αφού δε θα εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση των μελών τους, τονίζοντας παράλληλα την αναγκαιότητα της διαταγής του Δία.

Τέλος, η εναλλαγή ευθέος – πλαγίου λόγου προσδίδει στο κείμενο, και συγκεκριμένα στον νόμο του Δία, ζωντάνια και παραστατικότητα, κάνοντας πιο άμεση την αναγκαιότητά του και την υπακοή των πολιτών σε αυτόν.

Συμπερασματικά, ο Πρωταγόρας με τις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές επιθυμεί να τονίσει πως είναι αναγκαίο να έχουν όλοι την πολιτική αρετή, γιατί διαφορετικά δε θα ήταν δυνατή η σύσταση των πόλεων.

B2. β. Η αυστηρότητα των ποινών οφείλεται στο γεγονός πως η αιδώς και η δίκη μοιράζονται σε όλους τους ανθρώπους, όμως αυτό δε σημαίνει και ότι τις κάνουν κτήμα τους όλοι, γιατί ενδέχεται να υπάρχουν κάποιοι που δε θέλουν (ή ίσως δεν μπορούν) να τις αποκτήσουν, παρόλο που τους προσφέρονται υποχρεωτικά (αυτό υποδηλώνει η φράση τον μη μετέχοντα). Αν οι βασικές ιδιότητες που θεμελιώνουν την πολιτική συγκρότηση της κοινωνίας δεν είναι κοινές σε όλα τα μέλη της, δεν είναι δυνατόν να προχωρήσει σε πολιτική συγκρότηση, γιατί τότε θα της λείπει η συνεκτική δύναμη. Με την αιτιολόγηση – επιχείρημα του Δία λοιπόν, παρουσιάζεται η ανάγκη για καθολική κατοχή των ηθικών ιδιοτήτων, που δεν είναι έμφυτες, αποτελούν όμως την απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωση του ανθρώπινου είδους και για τη συγκρότηση και την ομαλή λειτουργία των πολιτικών κοινοτήτων («Ἐπὶ πάντας,» ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν»).

Επιπλέον, η θέσπιση αυστηρότατου νόμου από τον Δία για όποιον δεν κατέχει την πολιτική αρετή καταδεικνύει την αδυναμία του θεού να εξασφαλίσει στους ανθρώπους την καθολικότητα των δύο αρετών, της αιδούς και της δίκης («καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»). Ο νόμος του Δία, επομένως, αφήνει ανοικτό το ενδεχόμενο κάποιος άνθρωπος να αποδειχτεί ανίκανος να τις αποκτήσει («τὸν μὴ δυνάμενον»). Η αιδώς και η δίκη δηλαδή, μοιράζονται σε όλους τους ανθρώπους ως δυνατότητα (δυνάμει). Αναγνωρίζει, λοιπόν, ο Πρωταγόρας την προδιάθεση, τη δυνατότητα όλων των ανθρώπων να αποκτήσουν την πολιτική αρετή (να γίνουν ἐνεργεῖα ἀγαθοὶ πολῖτες). Η ίδια, όμως, δεν είναι αυτονόητη ούτε φυσική, αλλά απόκτημα του κοινωνικού ανθρώπου και διαμορφώνεται από την κοινή αίσθηση για τον σεβασμό και το δίκαιο, γεγονός που διαφωτίζεται και με τη θέσπιση νόμου από τον Δία. Επαφίεται λοιπόν, στην ελεύθερη βούληση του ανθρώπου να αξιοποιήσει τα δώρα του Δία, απαιτείται εσωτερικός αγώνας και προσπάθεια για την κατάκτηση της δίκης και της αιδούς. Έχει χρέος, ως μέλος της πόλεως, μέσω της διδασκαλίας να μετέχει στην πολιτική αρετή· αν δεν το κατορθώσει, ευθύνεται και τιμωρείται ως μη μετέχων δίκης καὶ αἰδοῦς. Εξάλλου, αν ήταν έμφυτες δεν θα είχε νόημα ούτε ο νόμος ούτε η επιβολή ποινής από τον Δία.

Ακόμη, το γεγονός ότι εδώ γίνεται αναφορά για καθολική συμμετοχή στην πολιτική αρετή, χωρίς κοινωνικές διακρίσεις, είναι μια ρηξικέλευθη αντίληψη του Πρωταγόρα,

που συναντάμε και πολύ αργότερα στην εποχή του Διαφωτισμού και με την εμφάνιση του Χριστιανισμού. Άλλοι σοφιστές, βέβαια, προχώρησαν περισσότερο με τις διακηρύξεις τους κατά των κοινωνικών και φυλετικών διακρίσεων, όπως Αντιφώντας και ο Αλκιδάμας. Στον Πρωταγόρα χαρακτηριστικά παρουσιάζεται η άποψη του Ιππία για την ενότητα των ανθρώπων. Επιπλέον, με αφορμή το συγκεκριμένο χωρίο δημιουργείται το ερώτημα αν η καθολική συμμετοχή στην αιδώ και τη δίκη αφορά μόνο τα δημοκρατικά πολιτεύματα. Εδώ δεν γίνεται άμεσα κάποια τέτοια διάκριση. Όπως θα φανεί, όμως, και στη συνέχεια ο Πρωταγόρας αποδέχεται ότι το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας είναι αυτό που ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες μιας πολιτιστικά προηγμένης κοινωνίας. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι η αιδώς και η δίκη μπορούν να αναπτυχθούν μέσα στην κοινωνική ζωή και σε μια δημοκρατική κοινωνία βρίσκουν την πλήρη έκφρασή τους. Από τη μια μεριά υπάρχει η φυσική καταβολή τους, από την άλλη, όμως, χρειάζεται το κατάλληλο πολιτικό πλαίσιο για να αναπτυχθεί μια κοινωνία που διέπεται από αρχές δημοκρατίας.

B3.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό
4. Σωστό
5. Λάθος

B4. α. 1 ε, 2 γ, 3 στ, 4 ζ, 5 η, 6 α

B4. β.

Η πολιτική παρακμή διαφθείρει τον θεσμό της δημοκρατίας.

Κάθε δημιουργός μέσα από την τέχνη του εκφράζει την καλλιτεχνική του ευαισθησία.

B5.

Η αντίθεση ανάμεσα στη «φύση» και στον «νόμο» ήταν από τα αγαπημένα θέματα συζήτησης στους διανοούμενους στην Αθήνα, κατά το δεύτερο μισό του 5^{ου} αιώνα και μετά. Παρόλο που η αρχαϊκή αντίληψη περί ηθικής πρέσβευε πως οι ιδιότητες -τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου- δίνονται εκ φύσεως και όσο «ανώτερο» είναι το γένος, η γενιά, τόσο ανώτερα, «ευγενέστερα», τα χαρακτηριστικά, η διδασκαλία των σοφιστών αμφισβητεί αυτή την ηθική. Ο Καλλικλής στο συγκεκριμένο απόσπασμα ανήκει στον κύκλο των διανοούμενων που υποστηρίζει πως η «φύση» είναι το θεμελιώδες στοιχείο κάθε ανθρώπινης συμπεριφοράς και επιδίωξης («Η ίδια η φύση...ότι είναι δίκαιο

όποιος ...πιο αδύνατο»), ενώ ο Πρωταγόρας θεωρεί πως συστατικό στοιχείο της ισορροπημένης κοινωνικής συνύπαρξης των ανθρώπων είναι ο «νόμος».

Ο Καλλικλής, για να στηρίξει το επιχείρημα του, αναφέρει πως οι αδύνατοι άνθρωποι είναι αυτοί που καθορίζουν τους νόμους, για να αναστείλουν εν μέρει τη δύναμη των δυνατών και των ικανών ανθρώπων. Οι αδύναμοι είναι αυτοί που αποδίδουν στην πλεονεξία τα χαρακτηριστικά της κακίας και της αδικίας. Γι'αυτό προτείνουν όλοι ισομερώς να έχουν κατοχή στα αγαθά. Η φύση είναι ο βασικός ρυθμιστής της εν λόγω κατάστασης, η οποία θα επέμβει και θα ορίσει το δίκαιο «του καλύτερου και του ισχυρότερου».

Στον αντίποδα αυτής της θεώρησης ο Πρωταγόρας ρητώς αναφέρει πως η πολιτική κοινότητα δημιουργήθηκε νόμω, από την ανάγκη δηλαδή των ανθρώπων να προστατευτούν από τα άγρια θηρία και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους. Σκοπός τους ήταν η ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών και η διασφάλιση της ζωής τους. Η συμβίωση στις πρώτες κοινωνίες δεν ήταν πάντοτε αρμονική (ήδίκουν αλλήλους... διεφθείροντο»), γιατί κυριαρχούσε η αδικία και ανάγκαζε το πλήθος των ανθρώπων να διασκορπίζεται πάλι και να εξοντώνεται από τα θηρία. Αυτό που χρειάζονταν οι άνθρωποι, για να εξασφαλίσουν την εύρυθμη κοινωνική και πολιτική ζωή δεν το είχαν βρει ακόμα. Απόρροια της παρούσας κατάστασης είναι η αδικία, η οποία παρουσιάζεται ως φθοροποιός δύναμη που καταστέλλει κάθε ομαλή απόπειρα συνύπαρξης.

Συμπερασματικά, προβάλλονται διαφορετικές απόψεις ως προς τον τρόπο οργάνωσης. Αφενός, ο Πρωταγόρας καταλήγει στη σημασία που έχει η δικαιοσύνη, ως αναγκαίο συστατικό για την συγκρότηση και τη λειτουργία των πολιτικών κοινωνιών, την αρμονική συνύπαρξη των μελών, την ευταξία, ευρυθμία και πρόοδο. Μόνο υπό τις προϋποθέσεις αυτές αναπτύσσονται σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ενώ ο Καλλικλής, υπαγορεύει πως η φυσική δικαιοσύνη έρχεται να ορίσει το δικαίωμα του ισχυρότερου να κατέχει μεγαλύτερο μερίδιο από τον αδύναμο.

Γ1.

Ο Άνυτος απ' τη μια εξαιτίας της ανάξιας παιδείας (της κακής αγωγής) του γιου του και λόγω της δικής του υπεροψίας (απερισκεψίας), ακόμα και μετά το θάνατό του, έχει κακή φήμη. Ο Σωκράτης απ' την άλλη, επειδή εξύψωνε τον εαυτό του (υπερηφανεύτηκε) στο δικαστήριο, τραβώντας πάνω του το φθόνο (προκαλώντας το φθόνο) έκανε τους δικαστές πιο πολύ να τον καταδικάσουν. Κατά την άποψη μου λοιπόν έχει επιτύχει τη μοίρα που αγαπούν οι θεοί (έχει τύχει ευνοϊκού θανάτου).

Γ2.

Ο Ξενοφώντας στο απόσπασμα από το έργο του *Απολογία Σωκράτους* παραθέτει τις απόψεις του για τη στάση που κράτησε ο Σωκράτης στο δικαστήριο.

Η ψυχική ρώμη που επέδειξε ο Σωκράτης οφείλεται στη συνολική στάση της ζωής του. Ένας άνθρωπος, στην προχωρημένη ηλικία που βρισκόταν, δεν είχε να περιμένει κάτι αξιόλογο από τη ζωή του. Προκρίνει λοιπόν τον θάνατο ως ευκολότερη για αυτόν επιλογή, καθώς ανταποκρίνεται στις αρχές του «τοῦ μὲν γὰρ βίου τὸ χαλεπώτατον ἀπέλιπε, τῶν δὲ θανάτων τοῦ ῥάστου ἔτυχεν». Συγκαταλέγοντάς τον στα αγαθά «ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τᾶλλα τὰγαθὰ προσάντης ἦν» τον προτιμά συνειδητά από τη ζωή «γὰρ ἔγνω τοῦ ἔτι ζῆν τὸ τεθνάναι αὐτῷ κρεῖττον εἶναι». Ο φιλόσοφος αντιμετωπίζει τη θανατική ποινή με γενναιότητα και χαρά και δε δειλιάζει θεωρώντας ότι έτσι εκπληρώνει το χρέος του «οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἔμαλακίσατο, ἀλλ' ἰλαρῶς καὶ προσεδέχετο αὐτὸν καὶ ἐπετελέσατο».

Ο Ξενοφώντας αντιδιαστέλλοντας το ήθος του Άνυτου με αυτό του Σωκράτη «Άνυτος μὲν δὴ διὰ τὴν τοῦ υἱοῦ πονηρὰν παιδείαν καὶ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγνωμοσύνην ἔτι καὶ τετελευτηκῶς τυγχάνει κακοδοξίας» τονίζει την υστεροφημία που ακολουθεί τον Σωκράτη χαρακτηρίζοντας τη μοίρα του αγαπητή στους θεούς «ἐμοὶ μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλοῦς μοίρας τετυχηκέναι.» Η ειρωνεία και η περιφρόνηση που έδειξε ο φιλόσοφος προς τους δικαστές και τον θάνατο ίσως να δικαιολογούν την καταδικαστική απόφαση «Σωκράτης δὲ διὰ τὸ μεγαλύνειν ἑαυτὸν ἐν τῷ δικαστηρίῳ φθόνον ἐπαγόμενος μᾶλλον καταψηφίσασθαι ἑαυτοῦ ἐποίησε τοὺς δικαστάς».

Για τον Ξενοφώντα ο Σωκράτης είναι ανεξίτηλα χαραγμένος στη μνήμη του «οὔτε μὴ μεμνηῆσθαι δύναμαι αὐτοῦ οὔτε μεμνημένος μὴ οὐκ ἐπαινεῖν» και αποτελεί πρότυπο ζωής λόγω της σοφίας και του ήθους του «ἐγὼ μὲν δὴ κατανοῶν τοῦ ἀνδρὸς τὴν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα». Τέλος, ο Ξενοφώντας καλοτυχίζει όποιον στον δρόμο του για την κατάκτηση της αρετῆς θα βρει δάσκαλο ανώτερο από τον Σωκράτη «εἰ δὲ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμωτέρῳ τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκεῖνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω».

Γ3. α.

«ἡμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι τῶν μὲν γὰρ βίων τὰ χαλεπώτερα».

Γ3. β.

ἔγνω: γνῶθι

τοῦ ζῆν: ζῆ

τὸ τεθνάναι: τεθνηκῶς / τεθνεῶς ἴσθι (τέθναθι)

Γ4. α.

διά τὸ μεγαλύνειν: έναρθρο απαρέμφατο, ως εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του αναγκαστικού αιτίου στη μετοχή *ἐπαγόμενος*

τοῦ ζῆν: έναρθρο απαρέμφατο, που λειτουργεί ως ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική συγκριτική, δηλ. β' ὀρος σύγκρισης, στο επίθετο *κρείττων*

τοῦ ἀνδρὸς: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική κτητική στο *τὴν σοφίαν* και *τὴν γενναιότητα*

ἀξιομακαριστότατον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο του ρήματος *τὸν ἄνδρα*, λόγω του συνδετικού ρήματος *νομίζω*

Γ4. β.

Υπόθεση: εἰ δέ τις . . . συνεγένετο (οριστική)

Απόδοση: ἐκεῖνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακάριστον νομίζω (οριστική ενεστώτα)

Ο υποθετικός λόγος είναι ανεξάρτητος και απλός. Δηλώνει το πραγματικό, καθώς στην υπόθεση έχουμε εἰ και οριστική ιστορικού χρόνου (αναφέρεται στο παρελθόν) και στην απόδοση οριστική ενεστώτα (αναφέρεται στο παρόν).

Προσδοκώμενο:

Ἐάν/ Ἄν / Ἦν . . . συγγένηται (υποτακτική), ἐκεῖνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακάριστον **νομιῶ** (οριστική μέλλοντα)